

ИЗВЕШТАЈ

ОПСЕРВАТОРИЈЕ ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

И

ЊЕНИХ МЕТЕОРОЛОШКИХ СТАЦИЈА

1899—1903

ОД

ПРОФ. МИЛАНА НЕДЕЉКОВИЋА

ДИРЕКТОРА ОПСЕРВАТОРИЈЕ

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1904

С А Д Р Ж А Ј

	СТРАНА
Претходна реч	V
A. Преглед главних момената у историји Опсерваторије до краја 1898. :	
I. Оснивање и развијање Опсерваторије и метеоролошких станица до Новембра 1897.	1
II. Материјалне и персоналне неприлике Опсерваторије од Новембра 1897.	10
B. Пензионисање Оснивача и Првог Директора Опсерваторије од дужности (1899. године)	13
B. Опсерваторија од почетка Новембра 1899. до почетка Новембра 1900.	20
Г. Опсерваторија и њене метеоролошке станице од Новембра 1900. године	34—61

Стање Опсерваторије и њених метеоролошких станица крајем 1903. године и његове потребе

Разлог публиковања овог другог извештаја	63
I. Стање Опсерваторије крајем 1903. године	63—72
II. Стање метеоролошких станица крајем 1903. год.	72
III. Уредба Опсерваторије и станица	74
IV. Опсерваторија као учионица и радионица ученика Велике Школе	76
Додатак. Сарадницима Опсерваторије саопштење	81
Завршна реч	85

Прилози

Прилог I. Месечни Билетен Централне Опсерваторије Београдске (увод и годишњи резултати)	95
Прилог II. А. Правила о устројству српске метеоролошке мреже посматрања	104
B. Правила за метеоролошке станице II реда	105
B. Правила за метеоролошке станице III и IV реда	108

	СТРАНА
Прилог III. 1. <i>Списак метеоролошких станица и њихових руко- офа у Србији (стање на крају Децембра 1903.)</i>	109
2. <i>Број метеоролошких станица (и распоред по ло- калним, итд.)</i>	118
Прилог IV. <i>Преглед места због којих је Опсерваторија водила непосредне преговоре за станице</i>	122
Прилог V. А. <i>Списак општина које су слале непогодске карте Опсерваторији</i>	127
Б. <i>Списак општине које су слале градне карте Оп- серваторији</i>	128
Прилог VI. А. <i>Одзиви после публикованих првих бројева нашег Bulletin Mensuel</i>	129
Б. <i>Одзиви пошто је цела година Bulletin Mensuel-а публикована</i>	136
<i>Посета Београдске Опсерваторије од Г. de Konkoly</i>	150
Прилог VII. <i>Реферат Мин. Просвете о астрономској и метеоро- лошкој Опсерваторији и метеоролошким стаци- јама (1889)</i>	156
Прилог VIII. <i>Акт директора Опсерваторије № 1691 поднесен Ми- нистру Просвете (1896)</i>	189
Прилог IX. <i>Акт директора Опсерваторије № 632 поднесен Ми- нистру Просвете (1898)</i>	197
Прилог X. <i>Рапорт М. Недељковића Експертној Конференцији за одбрану аргива града у Грацу 1902</i>	199
Прилог XI. <i>Примања и издавања Опсерваторије по Државном Буџету и по помоћима окружним и среским и другим за године 1899., 1900., 1901., 1902. и 1903.</i>	205
Јединствен додатак	219

ПРЕТХОДНА РЕЧ

I.

Пишући први, полуслужбени, извештај о Опсерваторији Ве-
лике Школе и њеним метеоролошким станицама почетком Но-
вембра 1898,¹ ја сам то био нарочито учинио: што, *не добивши*
обећаваних накнадних државних погатора новчаних (1897.), морао
сам тражити (1898.), погаторе нашем метеоролошком раду у по-
моћима окружним и среским. Јер, државна новчана потпора и
сувише је малена била за Опсерваторију и њене станице: да се
са њом није могао одржавати и развијати рад у Опсерваторији
и станицама, а још мање осигурати постојану метеоролошку слу-
жбу у нас. — Та потпора састајала је се из 10.000 динара државног
буџета за све потребе: почевши од набавке инструмената за Оп-
серваторију и станице до хонорара руковођама станица.

Тада ја нисам казао, да ми је ондашњи Министар Просвете
(1898. Априла месеца) — на моје мотивисане молбе и предлоге
о већој материјалној потпори Опсерваторије и њених станица —
одговорио: *»теби не дам ништа«*. Нисам казао ни за што је то
било, као и ко је за њим и с њиме био.

Нисам тада ни додирнуо многе прилике и неприлике Оп-
серваторије и њених метеоролошких станица, које — осим што су
тако интересне и карактеристичне у многоме погледу за културу
и науку нашу — могле су, казујући само праву истину о њима,
показати уједно и све што им је помагало као и побуде ових
одмагања.

Па не бих ни самог тога полуслужбеног извештаја писао,
да нисам морао молити за помоћи, као што рекох. Јер, ја сам
друго нешто имао у великом плану радова Опсерваторије: ја сам
имао сталну идеју, за коју сам једнако радио, да се прво са Ана-
лима Опсерваторије наше званично представимо — рачунајући:
да су надлежном Министру довољна моја акта и извештаји о

¹ Опсерваторија Велике Школе и њене метеоролошке станице Ми-
лана Недељковића професора Велике Школе — Београд 1898.

о раду Опсерваторије, као и његово право да се, кад год хоће, о Опсерваторији редовним путем обавести.¹ Тако сам мислио и радио тим пре, што сам ја сав овај посао Опсерваторије и стација метеоролошких сам покренуо и покретао, одржавао и развијао, и онда па и данас, — радећи га својом драгом вољом, а не као плаћени службеник. Али са овом мојом жељом, која је уједно и велика потреба наше Опсерваторије била, ишло је врло тешко; и ја сам много пута намишљани почетак публиковања Анала Опсерваторије морао одлагати до бољих прилика.

Године 1898. међутим ја сам се дефинитивно био одлучио: да ово представљање Опсерваторије првом великом публикацијом њеног рада буде на Међународном Метеоролошком Конгресу на Париској Изложби 1900. А у тој публикацији (Аналима) желео сам изложити и кратку историју наше Опсерваторије и њених стација као и фактичко стање и организацију њихову те године. Другом каквом опсерваториском публикацијом ја нисам хтео приказивати је научној свету, нити сам икакову другу њену службену публикацију пре Анали њених хтео публиковати.

Ето за ту моју намеру а потребу наше Опсерваторије ја сам годинама радио и мислио — па и онда када сам кроз две године дана био тешко болестан; мислио и радио једнако — колико је до мене, до моје снаге и мојих трудова зависило. Али ја сам мислио, радио и стварао, а други бацили око „на бесплатан стан и леау башту“ — која је са оном нашом завишћу била главни покретач увреда и клевета напосених и Опсерваторији и мени; те од све те моје дугогодишње намере није било како сам мислио и радио, и како је требало интереса и угледа земље ради! Јер, Министар Просвете, који није ни познавао Опсерваторију и њен рад — као да је намерно хтео, да ја не представим наш рад на Међународном Конгресу Метеоролошком 1900. — уклонио ме је из Опсерваторије, стављајући ме у пензију под изговорима политичке природе (5. Јула 1899.).

Тако је први низ оговарања и клеветања Опсерваторије и мене, њеног Првог Директора и Оснивача, победио; и ја сам за моју вишегодишњу предану службу науци и земљи српској Опсерваторијом — која је била у ствари онолико државна колико моја — био уклоњен из ње и кажњен пензијом...

Вративши се понова на своју дужност у Велику Школу и Опсерваторију последњег дана Октобра 1900., ја сам — да кле-

¹ Од великошколске комисије — која је, услед мог предлога Философском Факултету, посетила све институте тога факултета, године 1898. — могао је Г. Министар и више што сазнати не само о Опсерваторији већ и о свима другим институтима великошколским.

вете, а са њима и пакостиња Опсерваторији, једном за свагда сузбијем — решио се најзад, и мимо велике моје Опсерваториске послове: да у Историји Опсерваторије и њених метеоролошких стација на основу оригиналних званичних докумената изнесем све што је за њих рађено и шта је са њима било. На жалост, ја ово дело нисам могао наштампати због немања потребног кредита новчаног за то. А како су путем политичке штампе крајем 1903. на Опсерваторију и њен метеоролошки рад учињени ружни напади — који само што не кажу прави им извор и намеру, ја сам се решио: да публикујем претходно овај данашњи други извештај за године 1899.—1903. Јер за Опсерваторију нашу и њене метеоролошке стације, и за мене њиховог Оснивача и Првог Управника, врло је потребно: да права истина о њима буде и остане чиста, ничим непомућена, зарад напретка Опсерваторије и њених метеоролошких стација у њиховој великој, истинској служби науци и земљи српској.

II.

У првом мом извештају — полуслужбеном — од 10. Новембра 1898. писао сам ово:

„Шта вреди наша садашња Опсерваторија, оваква каква је, између других наших научних установа, и по досадашњем раду њеном и организацији њеној — ја не могу да говорим. Који су је из ближе видели, а могли оценити, рекли су: да је одлична наша установа, чему сам доиста вазда тежио свим трудовима и радовима својим. Ако ли она, због њеног великог плана послова, није могла приказати се кат-кад у овом-оном одлично — као што би то и други желели — принуђен сам рећи: да ту није било само моје кривце, ако сам у опште ја крив. Колико сам могао, ја сам вазда вршио само своју дужност и поред многобројних неприлика. Па и данас што ово пишем једино ме руководи: да наша Опсерваторија буде и остане увек одлична научна установа, вршећи све њене задатке и зарад наших потреба у земљи и зарад науке опште.“ И позивао сам јавну оцену и критику, „да њином благотворном истинитом речи послуже и нашој Опсерваторији у њеној тешкој служби науци и култури земље наше“.

Те речи писао сам нарочито за то, што оно подмукло „критиковање“ Опсерваторије и њенога рада, које, буди речено, није познавало ни Опсерваторију ни њен рад, било је далеко забрздало усменим клеветањима и на највишем месту!... Тако је се онда радило против Опсерваторије, тј. против мене — за то, што сам у служби својима наукама предано радио. Тако му је време било! И шта сам ја тада могао? — већ надати се: да ће најзад победити рад мој у Опсерваторији, која је фактично радила и напредовала, одржавана и развијана једино мојим трудовима и радовима. Али ја сам се баш у томе преварио; јер лични рачун

победио је првом згодном приликом — каква је се дала после „Ивањданског Атенгата“, када је само требало рећи о некоме: „*сумњив је*“ — („ено га у Абацији са бунтовницима!“).

Када сам се вратио из Париза као астроном, где сам се осим школовања на Сорбони и у College de France-у спремао, и спремио са великим успехом: за све астрономске радове, учећи и радећи у Опсерваторији Париској и њеној Астрономској Школи, као и за све метеоролошке радове, радећи у Централном Метеоролошком Институту Француске и у Опсерваторији у Parc St. Maur-у; где сам се спремао, и спремио, нарочито за све радове који су ме чекали у отаџбини као оснивача и првог управника (радећи и у знаменитој радионици прецизне механике Г. Gautier-a); ја сам, осим на своју снагу и на потпору меродавних, рачунао и на потпору свију по струци ми блиских раденика наших. Ја нисам могао ни слутити: да ће мојој Опсерваторији — која је код нас нераздвојна од наука Астрономије и Метеорологије — и њеном раду доћи најтежих удара од оних, који су имали да прихвате пружену руку у служби науци и земљи српској!

И мени је тешко, када ове стране историје Опсерваторије отварам, јер су оне не само у овој њеној историји ружне; већ су оне и сувише ружне и због оног великог нашег српског посла на науци и култури Србије и Српског пасмена! Ја сам се са свом љубављу и свом пажњом својом био предао својим наукама и својој Опсерваторији: да што више и боље у служби науци и земљи српској урадим. Ја сам у тој мојој преданој служби све своје време давао Опсерваторији — подижући и стварајући и њу и њене станице, чак на штету мојих личних радова за зараду, итд. Ја сам јој и од мојих материјалних прихода одвајао — подижући је и издржавајући и својим новцем. Ја сам за њу урадио све што је се могло урадити код нас — и мимо све тешке несреће којима су први кораци моји у Опсерваторији били праћени. Ја сам у свему овоме моме преданом послу био самцит — а по слови Опсерваторије и станица били су многобројни, који су захтевали и много рада и много смишљања и довијања и много узимања лична, актима и писмима. — И био сам фактично успео толико, да нам је само мало више државних потпора (у буџету и персоналу) требало; па да се смемо целом научном свету представити, и моћи брати плодове већ уложених трудова. А ово, појављује се најситничарскија сметња свију мојих трудова и намера у оном „доста је Недељковић седео у Опсерваторији“... која и побеђује једног „повољног“ дана све интересе и Опсерваторије и науке!

А ја сам се, да само што више за науке моје урадим, одушевљавао и сав залагао за моју Опсерваторију, како бих је при-

првој међународној утакмици виђену видио — науке и земље српске ради! У томе сам и напредовао, непрекидно се борећи и стопу по стопу од успеха освајајући. Ја и Опсерваторија нераздвојни смо били: када је мене било у Опсерваторији, она је напредовала; када јој мене не беше, или мени не беше добро, она или је једва душу држала (када сам због болести морао је напустити) или није напредовала. Тако једног дана, када сам — због смрти моје деце 1891. и 1892. — био јако оболео, да сам морао због лечења живети ван Опсерваторије и у иностранству (1893.) — Опсерваторију, и то само као метеоролошку станицу II реда, одржавао је само један јединцати посматрач.¹ Тада, када јој је тако ташко било, не беше јој никога, да је помогне или да јој позавиди! — Али, када сам био прездравио, па Опсерваторија од године 1894., једино мојим трудовима (а и новцем мојим), почела нагло напредовати; када је она — добивши окружних и среских помоћи за 1899.² и задобивши велики број посматрача, поглавито између учитеља — могла приступити (имајући и средства за плаћање калкулатора у Опсерваторији) сређивању свега свога посматрачког материјала и Опсерваторије и станице зарад штампања у Аналима својим, о чему је Министар Просвете редовно био извештаван: онда је се имало рачуна, да се на готово дође; и за то сам ја морао бити уклоњен из Опсерваторије казном пензије!

А онда, зар нисам имао право, што сам, у тешким данима Опсерваторије, када су и њој и мени стваране велике намерне тешкоће, и жалио: што сам примио Астрономију и Метеорологију на се, када сам ја могао лепо бити или професор Математике или професор Физике! — Ја сам још као професорски управник за Математику и Физiku у Великој Школи вршио службу „другог наставника Математике“ и „доцента Физике“ у Великој Школи;³ а био сам државни питомац за Физiku и Астрономију — (којима сам се уз Математику кроз пет година у Паризу бавио).

III.

Мени су у део пале науке необично тешке за рад у свој њиховој потпуности. И једна, само, од њих врло је тешка, а ја сам њих две узео на се. — То сам учинио: што је таква катедра њихова у Великој Школи, и што је то тражено од мене; друго,

¹ Г. Душан Х. Илић — ђак Велике Школе.

² Благодарени потпорама Председника Пореске Управе (Г. Мите Петровића), Начелника и Инспектора Санитета (Г. Др. Мите Милићевића и Г. Др. Павла Поповића), Министра и Инспектора унутрашњих дела (Г. Јеврема Андонића и Г. Живојина Протића).

³ Тако су цениан ту моју службу, па то и у писменом акту изјавили, моји добри учитељи: ок. проф. Дим. Нешић и Г. проф. Коста Алковић.

што сам и сам налазио, да оне и код нас имају за кратко време преживети њихову историју, па када ојачају раздвојити их, као што је то већ било са њима у опсерваторијама других народа: и треће, што сам добро знао, да се не може имати средстава, да свака своју опсерваторију добије! А ја сам ове моје науке само са Опсерваторијом, њиховом радионицом, желео представљати и заступати код нас!

Астрономија — као Механика Небеска, Теориска Астрономија, Физичка Астрономија и Прецизијона Астрономија — необично је и велика и тешка како наукама (Математиком, Механиком и Физиком) на које се ослања, тако и инструменталним средствима, врло скупим, којима се данас небеске тајне испитују и сазнају. Такову *целокунду велику Астрономију* код нас инаугурисати није било могуће; а ја, и ако сам био ученик велике Опсерваторије Париске и њене Астрономске Школе, морао сам се ограничавати на предавања Астрономије у Великој Школи и на оснивање мале прецизијоне Опсерваторије зарад практичних примена код нас. — Па и данас, мени претешко пада, што ми је немогуће испунити савет, и жељу, који ми је ту недавно велики мој учитељ, Г. Loewy, директор Париске Опсерваторије послао¹ — просто за то, *што се, прво и главно, нема материјалних средстава.*²

И *Метеорологија* — освојивши равноправно грађанство између других наука — велика је наука данас, која своје тако интересне и практичне задатке обрађује у Климатологији, Теориској и Примењеној Метеорологији. Она сваким даном постаје виђења, јер се све више увиђа и осећа њен практични значај у Агркултури, Хигијени и Хидраулици; али је она необично тешка како као *динамика атмосфере*, тако и као *метеорологија једне земље* — а ово нарочито код нас. — Ја сам због великих практичних задатака у једној земљи прихватио, прво, Метеорологију, и отпочео је код нас неговати и развијати, рачунајући: да она, један пут виђена и напредна, моћи ће утрћи пута и астрономском раду код нас.

Отпочињући са мојим наукама код нас — поставши суплемент Велике Школе, у којем звању остао сам преко две године (са платом од 180 динара месечно) — мени је прва брига била: да им радионицу стечем. А за то, осим *искрене предусретљивости и колегијалне потпоре мојих добрих професора, који су ми колеге постале* — на чему им и данас од мене хвала! — ја нисам нашао ничега другог, што би ми посао олакшавало. За моје послове ја

нисам ништа наследио код нас. Па ни идеја прецизних за обрађивање и развијање мојих наука код нас није било. И морао сам у свему моме раду сам с почетка врло пажљиво поћи: сам све смислити, меродавне задобити, па и само јавно мњење. Па ипак сам кренуо на посао, сматрајући да је то моја дужност!

Покојни Кујунџић као министар просвете, почетком године 1887, одредио је, на моју молбу, помоћ од *2000 динара годишње*, да се за *Провизорну Опсерваторију* узме удесна кућа на Врачару под кирију. — И ја сам одмах приступио послу, а већ од 1. Маја 1887, почео сам оснивати Провизорну Опсерваторију — за коју сам лично додавао годишње по 880 динара на име кирије, јер је закупнина годишња износила 2880 динара, осим других трошкова мојих личних на издржавање два посматрача и друге потребе! — Тако сам ја отпочео метеоролошки рад код нас; почео сам га са таквом *Провизорном Опсерваторијом*: да бих мојим наукама и земљи по тео служити колико је могуће; и друго, да бих оправдао оне *одлично мњење* мојих великих учитеља у Паризу, који су много на мене полагали.

Са признатом стручном спремом, коју сам и својим *одличним сведоцима* од стране Париске Опсерваторије и њене Астрономске Школе као и од стране Централног Метеоролошког Института Француског код надлежних документовао — ја сам отпочео овај свој рад за Опсерваторију Београдску, радионицу мојих наука. — Али посао је ишао врло тешко: јер, данас ја то добро видим, није било још времена за њих код нас; јер је он сав само на мени лежао, и јер, за време моје болести, баш у почетцима Опсерваторије њему не беше мене, а други се нико не нађе да га прихвати. — Па и ако сам ја и знао и умео радити; и ако сам ја радио и урадио више него што је се могло и смело тражити од мене, добровољног директора Опсерваторије — да се и не позивам на врло тешке прилике опсерваториске са којима сам се ја борио; ипак *интрига је 1898. године* — *када је Опсерваторија отпочела радом својим добро одмичати* — проносила: како се у Опсерваторији не ради добро; а Министар Просвете (1898.) рекао ми је: *»ти не радиш добро, ја имам другога за Опсерваторију.«*

Зар нас у овој малој Србији тако мало службеника науке, иа ипак, уместо удружености за рад, за науку и земљу сраску, »подметања ногу« преданом и некористољубивом раду за науку и земљу сраску? — размишљао сам: када сам, после горњих министрових речи, мислио на све интриганте — који *прво и прво нису ни познавали довољно Опсерваторију, јер је никад нису посетили ради обавештења о њеном раду и средствима њеним*, и којима је најпре с пуним правом требало рећи, да не раде своје послове као што треба!

Ја лично никоме, а најмање раденицима на науци и школи, нисам ни помислио пакостити; већ, кадгод сам могао и гдегод

¹ Види Црњак VI.

² Ја ипр. ту недавно, крајем 1903., нисам могао усвети да добијем потребног кредита за један одлични екваторијал, *преко потребан астрономској Опсерваторији*, а којег наша Опсерваторија још нема — и ако нам је по врло јефтину цену нуђен (за 5.000 марака и кошта 15.000 м.).

И нисмо морали и не морамо многи рад опсерваториски радити! Али зар оговарање о томе да води рачуна? Оно је да напакости. — И одиста ова оговарања мало по мало код нас — где уопште нема још научне критике, јер још науке у јачој мери нема — правила су пуно тешкоћа мојему раду у Опсерваторији, у којему сам годинама био сам без помоћника научних, а који није имао ни потребних материјалних средстава. Опсерваторији и њеним станицама требало је 36.000 динара годишњег буџета, као што сам још 1885. предлагао, а она је имала најпре 12.000 динара па 10.000 динара за све потребе. Па и то је изгледало много, да ми је један Министар Просвете, пријатељ, говорио: »твоји веле да имаш велики буџет,» и ја ћу га морати умањити — и умањео га је...

Ето тако је Опсерваторија служећи службу своју имала на жалост, много тешких дана — као да јој је било мало: што је тако тешко добијала добре раденике, и одржавала их у заједничком раду; што је се тако много са оскудицама материјалним борила, и што је тако тешко задобијала потребну предусретљивост код позваних — да је прихвати и помогну. И ја сам се морао једнако борити за Опсерваторију. А борно сам се неуморно: јер је мене непрекидно водила само дужност, да бих своје науке видео виђене и корисне у својој Отаџбини. Водила ме је једнако само дужност, и ако сам ја овим својим радом губио у многост: јер моја опсерваториска служба, ова велика какву сам ја стварао и развијао, одузимала ми је све време, да би плодови свега тога рада дошли тек после много година улагањем рада! А такав рад у великом са резултатима тек после великог броја година ситничарлук наш није разумео. Него, шта сам ја могао томе код нас, где се, са ретким изузетцима, не само у науци већ и у великим државним пословима ради, тако рећи, „на парче“, и где још ефемерни радови потискују ове друге који на године, на трајност рачунају!...

Тако сам ја радио, јер сам високо узнео дужност своју и дубоко је осећао. *А све то ја нисам морао чинити.* Могао сам и ја створити само један кабинет великошколски у којем бих за општу ствар — и то за школу по званичном распореду радио; у који бих ја долазио када ми је воља; који бих ја о школским одморима затварао; у којем бих ја радио за своју личну награду. Могао сам, велим, и ја гледати прво себе... Али ја тако нисам хтео радити; већ сам био од оних других наших раденика (који канда још нису за ово наше време), који, и ако нисам морао радити за науку и земљу што сам радио, ипак сам поваздан мислио, бринуо се, радио и стварао рада за моје науке у Опсерваторији нашој; у чему сам и успео: *то је она данас велика научна установа не само Велике Школе већ и целе земље наше светског гласа!*

Па сам за љубав моје Опсерваторије, толико сам ја био мало практичан у нашем друштву данашњем, *трошио и своје рођеног новца издржавајући је и станице одржавајући*, само да бих је једном виђену видео, и ја прво био њоме задовољан. Па сам и повољну платежну прилику, када ми је нуђена Управа Катастра одбно поглавито због Опсерваторије!

Ето, како сам ја радио: а тако радећи, ја сам лагано, али поуздано, високо уздигао нашу Опсерваторију у очима научног света. — Али то ипак није зауставило интригу, да и ту недавно обаспе клеветничким нападима и Опсерваторију и мене; не водећи рачуна, да ти напади, ако и могадну напакостити, напакостиће у ствари и науци и Великој Школи, па и самој земљи.

Да ниједна интрига не напакости више Опсерваторији и њеном раду неповољним мијењем о тој — које би, заварано, могло учинити, да Опсерваторија не добија потребних кредита буџетских као и других средстава потребних за њен рад — ја сам сматрао за дужност своју написати ове редове.

Колико смо ми са нашим радом успели, о томе је већ казао своју научни свет.¹ За Опсерваторију и мене, то је за сада довољно. А ја сам и горње личне рефлексије мора истаћи: да бих, износећи чисту истину у редовима који долазе, указао и на ону ружну страну побуда, које су много заборављале своје прве дужности, када је реч о интересима науке и земље српске — а које дужности увек морају бити на првом месту пре свију других рачуна.²

Марта 1904.

Опсерваторија.

Милан Недељковић.

¹ В. Прилог VI.

² В. Завршну реч.